

Тищенко О.І.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Тищенко В.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

Tyshchenko Helena

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance and Banking
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

Tyshchenko Volodymyr

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Finance and Banking
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Тищенко О.І., Тищенко В.В. Аналіз сучасного стану інвестиційної діяльності банків. У статті досліджено інвестиційну діяльність банків на сучасному етапі розвитку, її основні цілі та завдання. Розглянуто різні підходи до визначення поняття «банківські інвестиції». Здійснено аналіз інвестиційної активності банків протягом 2016–2020 років. Визначено тенденції щодо частки інвестиційних операцій у структурі банківських активів. Для більш детального оцінювання здійснено структурний аналіз інвестиційного портфеля банків за банками різних груп. Для визначення мети та пріоритетних напрямів розміщення коштів розглянуто структуру портфеля цінних паперів за його основними типами. Задля визначення дотримання банками основних вимог на обмеження НБУ щодо здійснення інвестиційної діяльності проаналізовано динаміку нормативів ліквідності. Для оцінювання рівня ризику інвестиційної діяльності банків та розроблення відповідних напрямів підвищення її ефективності розраховано та простежено у динаміці коефіцієнт якості інвестицій.

Ключові слова: банківські інвестиції, інвестиційна діяльність, портфель цінних паперів, банки, нормативи ліквідності, аналіз, структура, коефіцієнт якості.

Тищенко Е.И., Тищенко В.В. Анализ современного состояния инвестиционной деятельности банков.

В статье исследована инвестиционная деятельность банков на современном этапе развития, ее основные цели и задания. Рассмотрены различные подходы к определению понятия «банковские инвестиции». Осуществлен анализ инвестиционной активности банков в течение 2016–2020 годов. Определены тенденции изменения доли инвестиционных операций в структуре банковских активов. Для более детального оценивания осуществлен структурный анализ инвестиционного портфеля банков по банкам различных групп. Для определения цели и приоритетных направлений размещения средств рассмотрена структура портфеля ценных бумаг по его основным типам. С целью определения соблюдения банками основных требований на ограничения НБУ касательно осуществления инвестиционной деятельности проанализирована динамика нормативов ликвидности. Для оценивания уровня риска инвестиционной деятельности банков и разработки соответствующих направлений повышения ее эффективности рассчитан и прослежен в динамике коэффициент качества инвестиций.

Ключевые слова: банковские инвестиции, инвестиционная деятельность, портфель ценных бумаг, банки, нормативы ликвидности, анализ, структура, коэффициент качества.

Tyshchenko Helena, Tyshchenko Volodymyr. Analysis of the current state of investment activity of banks.

In the context of the economic crisis, banks use various options to differentiate their activities to maintain profitability at a sufficient level. One of the alternatives is the investment activity of banks. It will increase the bank's income, the range of potential customers through spatial diversification and reduce the risks of active operations. Thus, the study of the current state of investment activity of banks in order to develop effective tools to improve its efficiency is an extremely important task at the present stage of development of the banking system of Ukraine. The purpose of the article is to analyze the current state of investment activity of banks in various areas, to assess

the quality of the investment portfolio of banks. There is currently no common approach to the definition of “bank investment”, although there are many different points of view. Among scientists there is a narrower and broader view of this concept. In general, the investment activity of banks is characterized as an activity in which the bank acts as an investor, as it invests its own resources for a certain period in the acquisition, creation, real or purchase of financial assets for income. The development of investment activities is possible provided that the use of appropriate policies, which is associated with finding the most promising investments in securities and improving the quality of investment. This result is achieved through a constant analysis of the bank’s investment portfolio. To determine the current state of investment activity of banks in Ukraine, the investment portfolio of banks in various areas for 2016–2020 was analyzed. As a result of the analysis, a general positive trend was revealed, which is manifested in the increase of both bank assets and investments in securities. The structural analysis of the investment portfolio of banks of different groups allowed determining that the most active participants in the investment process are banks with a state share. Consideration of the structure of the bank’s portfolio by its main types allowed us to determine that the largest share is occupied by securities in the bank’s portfolio for sale. The prevalence of this portfolio is evidence that banks have pursued prudent investment policies aimed at obtaining a stable income with a low level of risk. The analysis of banks ‘compliance with the established investment standards shows a rather low level of riskiness of banks’ investment activities. To assess the level of risk of investment activities of banks and develop appropriate areas to improve its efficiency, the investment quality ratio for 2018–2020 was calculated. The results indicate a high level of quality, but in recent years it has been declining. Therefore, for the development of investment activity of banks it is necessary to follow a more balanced policy on diversification of the securities portfolio.

Key words: bank investments, investment activity, securities portfolio, banks, liquidity standards, analysis, structure, quality ratio.

Постановка проблеми. Економічна криза негативно позначилась на результатах діяльності банків, адже зменшились обсяги не лише залучення коштів, але й кредитної діяльності. В таких складних умовах банки задля підтримки прибутковості на достатньому рівні використовують різні варіанти диференціації своєї діяльності. Одним з таких альтернативних варіантів може виступити саме інвестиційна діяльність банківських установ. Вона дасть змогу не лише збільшити обсяги доходів банку, коло потенційних клієнтів за рахунок просторової диверсифікації, але й хеджувати ризики активних операцій.

Загалом інвестиційна діяльність створює умови для структурних перетворень у країні, розширеного відтворення, сприяє підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції та вирішенню соціально-економічних проблем. Отже, формування та управління банківським інвестиційним портфелем має стати основним напрямом його діяльності. Від якості самого інвестиційного портфеля залежать ліквідність і надійність банківської установи, що, безумовно, є важливим не лише для самого банку, але й для його клієнтів.

Отже, дослідження сучасного стану банківської інвестиційної діяльності задля вироблення ефективного інструментарію підвищення її ефективності є актуальним завданням на сучасному етапі розвитку всієї української банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження банківської інвестиційної діяльності, аналіз банківської діяльності на ринку цінних паперів знайшли своє відображення в роботах вітчизняних вчених, зокрема у працях А. Болдова, Т. Васильєва, В. Загорського, О. Кириченко, О. Колодізева, Т. Майорова, П. Матвієнко, А. Мороза, А. Пересади, С. Нехаєва, О. Оболенського, Г. Романова. Втім, виклики, що постають перед банками в кризових умовах, потребують перманентного оцінювання та аналізу сучасного стану банківської інвестиційної діяльності, а також розроблення напрямів щодо її вдосконалення.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є аналіз сучасного стану банківської інвестиційної діяльності за різними напрямками, оцінювання якості банківського інвестиційного портфеля.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток банківської діяльності на сучасному етапі характеризується зростанням її напрямів, серед яких важливе місце посідає інвестиційна діяльність. Банківська інвестиційна діяльність має велике значення не лише для самих банківських установ, але й для економіки країни загалом. Вона дає змогу акумулювати фінансові ресурси юридичних та фізичних осіб, спрямовуючи грошові ресурси в найбільш дохідні види економічної діяльності, стимулюючи розвиток як реального сектору, так і соціальної сфери, сприяючи формуванню фінансових можливостей для підвищення загального добробуту в країні. Економічна доцільність здійснення самої інвестиційної діяльності для окремого банку пов’язана з отриманням додаткового доходу від операцій з різними цінними паперами задля участі в діяльності інших суб’єктів через частку у статутному капіталі або контроль їхньої діяльності.

Розглядаючи саму сутність банківських інвестицій, зазначаємо, що ця економічна категорія є похідною від категорії «інвестиції» та поєднує істотні риси інвестицій загалом, маючи специфічні видові форми свого прояву [1].

Незважаючи на наявність різних точок зору, не вироблено єдиного підходу до визначення поняття «банківські інвестиції». Умовно можна виділити більш вузький та широкий погляди на це поняття.

Низка авторів дотримується думки про те, що усі банківські інвестиції лише пов’язані зі здійсненням операцій на ринку цінних паперів. А. Череп та О. Андросова під банківськими інвестиціями розуміють «вкладання коштів у цінні папери з терміном погашення понад один рік для отримання прибутку» [2].

В більш широкому розумінні банківські інвестиції розглядають як усі напрями розміщення ресурсів банку

та операції з розміщення грошей на визначений термін задля отримання доходу. Під банківськими інвестиціями розуміють інвестиції, які здійснюються банками як суб'єктами інвестиційної діяльності [3].

Загалом банківська інвестиційна діяльність характеризується як діяльність, у процесі якої банк виступає інвестором, оскільки вкладає власні ресурси на певний строк у придбання, створення реальних або купівлю фінансових активів задля отримання доходів. На думку науковців [4], з якою слід погодитися, інвестиційна банківська діяльність являє собою більш вузьке поняття, ніж інвестиційне посередництво, оскільки під час посередництва банки виконують роль комісіонерів в ході взаємодії з господарюючими суб'єктами.

Розвиток інвестиційної діяльності є можливим за умови використання доцільної політики, пов'язаної з пошуком найбільш перспективних вкладень у різні цінні папери та інші активи, а також підвищення якості інвестицій. Такий результат досягається завдяки проведенню перманентного аналізу банківського інвестиційного портфеля.

Банківський інвестиційний портфель являє собою сукупність придбаних банком цінних паперів, паїв або вкладень в інші компанії, що здійснюються за рахунок коштів, які перебувають у розпорядженні банку, для отримання доходів у вигляді процентів, дивідендів або позитивного результату від перепродажу цінних паперів. Він позитивно впливає на структуру банківських активів, оскільки дає змогу:

- компенсувати кредитні ризики банку за рахунок придбання цінних паперів високої якості;
- вирівнювати рівень доходності банку незалежно від фази ділового циклу;
- забезпечувати географічну диверсифікацію вкладень, оскільки вкладення в цінні папери пов'язані з іншими регіонами більшою мірою, ніж банківські кредити;
- підтримувати належний рівень ліквідності;
- загалом поліпшувати фінансові показники банківського балансу завдяки придбанню цінних паперів більш високої якості [5].

Однією з особливостей банківської інвестиційної діяльності є те, що її норми мають одночасно відповідати вимогам Закону України «Про інвестиційну діяльність», який визначає загальні правові та економічні умови здійснення банківської інвестиційної діяльності, та Закону «Про банки та банківську діяльність», де надається перелік операцій банків з цінними паперами, які можуть вони виконувати.

До того ж питання віднесення цінних паперів до портфеля банку регулюються такими нормативними документами:

1) Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23 лютого 2006 року № 3480-IV;

2) Постанова НБУ «Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансо-

вими інструментами в банках України» від 21 лютого 2018 року № 14;

3) Постанова НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30 червня 2016 року № 351.

Під портфелем цінних паперів розуміють усю сукупність цінних паперів, які перебувають у розпорядженні банку і якими банк управляє як єдиним цілим.

Відповідно до вимог нормативних документів НБУ, розрізняють такі види портфельів:

- фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток (торгові цінні папери); ці активи є складовими частинами банківського інвестиційного портфеля, в який включаються цінні папери, які придбані банком задля перепродажу для отримання можливого прибутку від короткотермінових коливань дилерської маржі або ціни;
- цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід (цінні папери на продаж); до цього портфеля входять цінні папери, придбані банком на короткий термін (як правило, до одного року) задля майбутнього перепродажу;
- цінні папери, що обліковуються за амортизованою собівартістю (цінні папери до погашення); в цей портфель включають боргові цінні папери з фіксованим строком погашення та фіксованими платежами;
- інвестиції в дочірні та асоційовані компанії, головною метою яких є участь у капіталі інших суб'єктів на довгостроковій основі.

Для визначення сучасного стану банківської інвестиційної активності в Україні проаналізуємо інвестиційний портфель банків за різними напрямками за 2016–2020 роки (табл. 1).

Показники, отримані за результатами загального аналізу інвестиційних операцій загалом по банківській системі, свідчать про позитивну тенденцію, що склалася останніми роками на ринку цінних паперів. Так, спостерігається нарощування загалом як активів банків, так і вкладень у цінні папери. До того ж частка інвестиційних операцій банків значно збільшилася, а саме з 25,63% у 2016 році до 38,76% на кінець 2020 року, що, безумовно, є моментом позитивним (рис. 1).

Для більш детального оцінювання здійснимо структурний аналіз інвестиційного портфеля банків. Найбільш активними учасниками інвестиційного процесу є банки з державною часткою. Їхня питома вага у структурі інвестиційного портфеля коливається в межах 70–85%. При цьому протягом аналізованого періоду частка зменшилася з 85,28% до 74,39% (табл. 2).

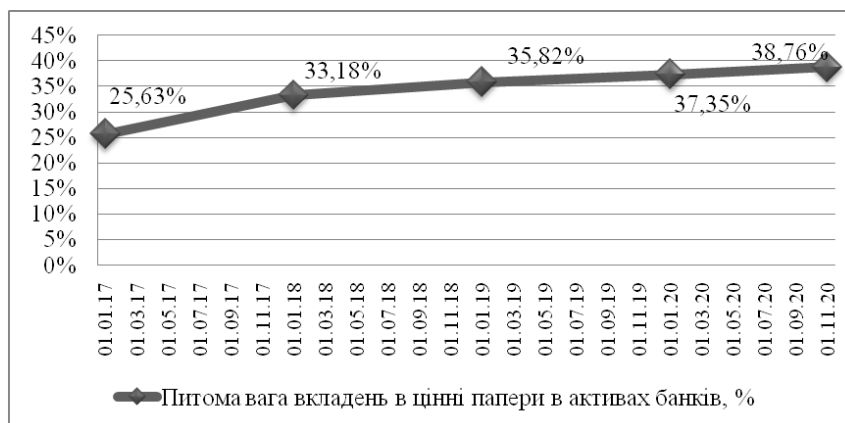
Друге місце за питомою вагою у загальному інвестиційному портфелі посідають банки іноземних банківських груп. Їхня частка на кінець 2020 року складала 15,57%, що більше, ніж на кінець 2018 року, на 7,1%, або на 82,08%. Банки з приватним капіталом

Таблиця 1

Загальна динаміка банківської інвестиційної діяльності за 2016–2020 роки

Основні показники (млн. грн.)	1 січня 2017 року	1 січня 2018 року	1 січня 2019 року	1 січня 2020 року	1 листопада 2020 року
Сума вкладень у цінні папери	322 972	431 921	487 118	557 697	674 384
Загальна сума активів банку	1 212 812	1 301 560	1 359 998	1 493 298	1 739 726

Джерело: сформовано авторами на основі джерела [6]

Рис. 1. Динаміка частки вкладень у цінні папери в загальних активах банків за 2016–2020 роки

Джерело: складено авторами на основі джерела [6]

хоча й характеризуються незначною питомою вагою в загальному обсязі інвестиційних операцій (6–10%), проте мають чітку тенденцію до її зростання. Отже, протягом 2018–2020 років відбулося переформатування в структурі вкладень у цінні папери на користь банків з іноземних банківських груп та банків з приватним капіталом.

Одним з напрямів аналізу банківської інвестиційної діяльності є розгляд структури портфеля за його основними типами, що дає змогу визначити цілі та пріоритетні напрями розміщення коштів (табл. 3).

Як засвідчують результати проведеного структурного аналізу, найбільшу питому вагу мають цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід (цінні папери в банківському портфелі на продаж). Їхня частка на початок 2018 року складала 50,28%, хоча протягом аналізованих періодів вона дещо знизилась, а на кінець

2020 року становила вже 41,49%. Превалювання цього портфеля є свідченням того, що банки вели обережну інвестиційну політику, спрямовану на отримання стабільного доходу за незначного рівня ризику. Достатньо позитивним явищем слід вважати зростання частки цінних паперів, що обліковуються за амортизованою собівартістю (портфель банку до погашення), з 15,66% до 30,37%, оскільки такі інвестиції характеризуються довгостроковістю та стабільністю в отриманні доходів. Проте значна питома вага таких інвестицій може привести до посилення інвестиційного ризику.

Банківська інвестиційна діяльність в Україні здійснюється з урахуванням регулюючої функції НБУ, що спрямована на обмеження ризику та встановлення пріоритетних об'єктів інвестицій. Так, банківська інвестиційна діяльність обмежується нормативами інвестування відповідно до Постанови НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання

Таблиця 2

Динаміка частки банків різних груп у загальному обсязі вкладень у цінні папери та довгострокові інвестиції за 2018–2020 роки*

Групи банків за класифікацією НБУ	1 жовтня 2018 року	1 лютого 2019 року	1 лютого 2020 року	1 листопада 2020 року
Банки з державною часткою	85,28%	80,42%	70,51%	74,39%
Банки іноземних банківських груп	8,65%	11,50%	20,62%	15,57%
Банки з приватним капіталом	6,07%	8,08%	8,87%	10,04%

* періоди для аналізу вибрані після введення нової класифікації банків

Джерело: сформовано авторами на основі джерела [6]

Таблиця 3

Структура банківського інвестиційного портфеля за 2018–2020 роки

Типи інвестиційних портфельів банку	1 лютого 2018 року	1 лютого 2019 року	1 лютого 2020 року	1 листопада 2020 року
	Питома вага, %			
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	33,88	34,88	29,29	28,08
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	50,28	49,23	41,37	41,49
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	15,66	15,79	29,26	30,37
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	0,18	0,10	0,08	0,06
Разом	100	100	100	100

Джерело: сформовано авторами на основі джерела [6]

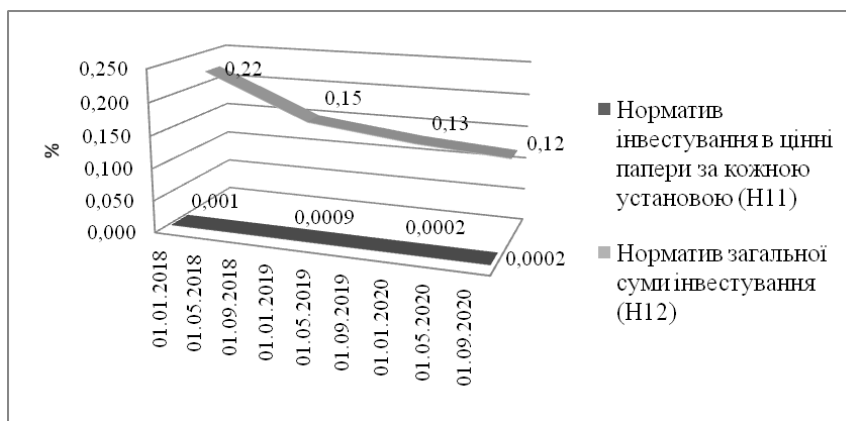

Рис. 2. Динаміка нормативів інвестування у 2017–2020 роках

Джерело: складено авторами на основі джерела [6]

Таблиця 4
Результати розрахунку коефіцієнта якості банківського інвестиційного портфеля за 2017–2020 роки

Дата	Коефіцієнт якості банківського портфеля цінних паперів
1 лютого 2018 року	0,1484
1 лютого 2019 року	0,1463
1 лютого 2020 року	0,1709
1 листопада 2020 року	0,1744

Джерело: сформовано авторами на основі джерела [6]

діяльності банків в Україні» від 28 серпня 2001 року № 368. Аналіз дотримання банками встановлених нормативів Н11 (не більше 15%) та Н12 (не більше 60%), що подано на рис. 2, свідчить про доволі низький рівень ризикованості банківської інвестиційної діяльності [7]. До того ж протягом 2017–2020 років простежується тенденція до зниження обох нормативів інвестування.

Також оцінити рівень ризику банківської інвестиційної діяльності можна за допомогою коефіцієнта якості інвестицій (Q), який обчислюють як відношення сум відповідних портфелів з певним урахуванням ризикового коефіцієнта до загального обсягу банківського портфеля цінних паперів (табл. 4). Згідно з даними табл. 4, якість портфеля цінних паперів є доволі висо-

кою, хоча протягом аналізованих періодів ефективність портфеля банківських цінних паперів знижується, що пояснюється збільшенням обсягів та частки цінних паперів, що обліковуються за амортизованою собівартістю (портфель банку до погашення).

Отже, для підвищення ефективності банківської інвестиційної діяльності портфель цінних паперів має бути більш диверсифікованим.

Висновки. Загалом за результатами проведеного дослідження слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку банківської системи одним з альтернативних видів діяльності має стати інвестиційна діяльність. Протягом останніх років намітилась тенденція до розвитку її обсягів та частки в структурі активів банків, хоча обсяги інвестицій, як і раніше, поступаються кредитним операціям. Банки усіх груп беруть участь в інвестиційному процесі, втім, найбільш активними є банки з державною часткою. Щодо інвестиційної політики банків, то вони більшою мірою вибирають помірну політику отримання доходу за незначного рівня ризику. Незважаючи на наявність кризових явищ в економіці, рівень якості банківського інвестиційного портфеля залишається доволі високим. Проте останніми роками він дещо знизився, що пов'язано зі збільшенням частки довгострокових інвестицій, тому для розвитку банківської інвестиційної діяльності слід дотримуватися більш виваженої політики щодо диверсифікації портфеля цінних паперів.

Список використаних джерел:

1. Дмитрієва І. Сутність інвестиційної діяльності комерційного банку. *Молодий вчений*. 2012. № 8. С. 94–96.
2. Череп А., Андросова О. Банківські операції : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2008. 410 с.
3. Реверчук С., Кльоба Л., Паласевич М. Управління і регулювання банківською інвестиційною діяльністю : монографія. Львів : Тріада плюс, 2007. 351 с.
4. Кушик А., Галеміна Т. Проблеми активізації банківської інвестиційної діяльності в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2015. Вип. 12. С. 206–209.
5. Герасимович А. та ін. Аналіз банківської діяльності : підручник. Київ : КНЕУ, 2004. 599 с.
6. Основні показники діяльності банків. *Сайт НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#5> (дата звернення: 07.12.2020).
7. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Національного банку України від 28 серпня 2001 року № 368. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> (дата звернення: 07.12.2020).

References:

1. Dmytriieva I. (2012) *Sutnist investytsiinoi diialnosti komertsiiinoho banku* [The essence of investment activity of a commercial bank]. *Molodyi vchenyi* [A young scientist], no. 8, pp. 94–96.
2. Cherep A., Androsova O. (2008) *Bankivski operatsii: navchalnyi posibnyk* [Banking: a textbook]. Kyiv: Kondor.
3. Reverchuk S., Kloba L., Palasevych. M. (2007) *Upravlinnia i rehuliuвання bankivskoiu investytsiinoiu diialnistiu: monohrafiia* [Management and regulation of banking investment activities: a monograph]. Lviv: Triada plius.
4. Kushchuk A., Halemna T. (2015) *Problemy aktyvizatsii bankivskoi investytsiinoi diialnosti v Ukraini* [Problems of intensification of banking investment activity in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia "Ekonomika i menedzhment"* [Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series "Economics and Management"], issue 12, pp. 206–209.
5. Herasymovych A. ta in. (2004) *Analiz bankivskoi diialnosti: pidruchnyk* [Analysis of banking activities: a textbook]. Kyiv: KNEU.
6. Website of the National Bank of Ukraine (2020) *Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv* [The main indicators of banks]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#5> (accessed 7 December 2020).
7. Pro poriadok rehuliuвання diialnosti bankiv v Ukraini: Postanova Nacionaljnogho banku Ukrajinny vid 28.08.2001 roku no. 368 [On the procedure for regulating the activities of banks in Ukraine: Resolution of the National Bank of Ukraine dated August 28, 2001, no. 368]. *Database "Ukrainian Legislation"*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> (accessed 7 December 2020).